

in steklarje pri delu. Zanimalo jih je, kako se piha in izdeluje steklo. Nabavili so si tudi ta ali oni razstavljeni predmet za spomin. Posebno radi so kupovali kot spomin na Ruše steklenice, ki so bile izdelane v obliki ruške madone.

Poleti so se pripeljali na glažuto tudi Slovaki na svojih velikih samokolnicah, v katere je bil vprežen po en konj. V vozu je bil poleg gospodarja navadno tudi njegov hlapec in odrasli sinovi. Ti Slovaki so bili premožni ljudje. Naročali so v tovarni razne vrste steklenih predmetov ter ostali na glažuti po 3—4 tedne, dokler ni bilo dovolj izdelanega in dobro s slamo zavitega stekla, da so z njim napolnili svoje vozove. S tem steklom so trgovali že na potu domov.

Glažutarji so slovaške goste radi videli, ker so bili hvaležni in radodarni kupovalci. Pozabili niso na nobenega delavca in na nobeno delavnico. Vsakega so obdarovali, tudi brusarje stekla, slikarja na steklo, topilca, mizarja in kovača, ki jim je podkoval konje.

Ko so odhajali, je bilo žal vsem, vsej »glažutarski družini«, kakor so jo imenovali.

Mr. Franc Minarik

OPOMBE

1. Matične knjige ruske župnije. — 2. »Glasergeselle«. — 3. Poročilo zbiratelja glažutarskega zgodovinskega gradiva Jožefa Kavčiča. — 4. Rudolf Puff: Marburg I. 1847.

USODA MIKLOŠIČEVEGA SPOMENIKA V LJUTOMERU

8. avgusta 1926 je bil v Ljutomeru slovesno odkrit spomenik slavnemu rojaku ljutomerskega okraja, slavistu Francu Miklošiču, rojenemu v Radomerju pri Ljutomeru. Spomenik je stal na svojem mestu do prihoda Nemcev; v noči 8. maja 1941 so mu odtrgali glavo ter jo prihodnji dan zapeljali v gozdno grapo na Kamenščaku, oprsje in podstavek pa so spravili na občinskem dvorišču. Glavo je našel Kamenščanec Rudolf Stegmüller, ki jo je najprej skril v pšenico na svoji njivi, nato pa jo zakopal na svojem dvorišču. Ko so jo Nemci pozneje iskali, je niso več našli.

R. Stegmüller je pridal listek, ki je dokument časa ter zavednosti prleškega kmeta in ki se je glasil: »V naročje zemlje izročam od nemških zločincev oškrunjenega spomenika glavo velikega Slovence Franca Miklošiča, ki so ga Nemci 8. majnika 1941 razbili in pozneje glavo odvrgli v gozd v jarek, kjer sem jo našel in jo rešil pred nemškimi zločinskimi rokami. Rudi Stegmüller, 12. V. 1941. Vse, kar je slovenskega, nam hoče uničiti velika oznanjevalka Hitlerjeve kulture, nemška barbarska mladina. Kar hočemo ohraniti, moramo skriti v naročje zemlje. To je svoboda, ki nam jo oznanjajo Nemci — uničiti Slovence.« (Ljudski glas, 3. VII. in 8. VIII. 1952.)

Mestna občina Ljutomer je dala Miklošičev spomenik popraviti ter ga postaviti na prejšnje mesto na Miklošičevem trgu, kjer je bil z malo slovesnostjo ponovno odkrit 27. julija 1952.

N. I. Vrabl

DRAGOTIN KETTE IN NOVO MESTO

»Li veš, kako vsled sončnega obiska
žarnó blešči dolenjska stolica,
kako po rosi vsa okolica
cveté, drhti, kako od sreče vriska!«

Na novomeški gimnaziji so svoj čas študirali znameniti možje. Omenjam samo Ivana Tavčarja, ki je kot študent zajel na Otočcu ob peneči se, z otočki posejani Krki snov za svojo romantično novelo »Otok in Struga«, njegovega dolgoletnega političnega sobojevnika in iskrenega rodoljuba Ivana Hribarja, Slovence zelo naklonjenega velikega admirala Antona Hausa, ki je bil z našim mojstrom — pevcem Otonom Župančičem v daljnem svaštvu, in končno Otona Župančiča, ki pa je bil v Novem mestu samo do četrtega gimnazijskega razreda.

Ob zatonu 19. stoletja, rojstvu slovenske moderne, pa se je pojavil v Novem mestu Dragotin Kette, ki je že kot študent objavljal svoje pesmi v »Ljubljanskem Zvonu«, tedanji vodilni slovenski literarni reviji.

Novomeška gimnazija se je ponašala v tisti dobi z nelaskavim vzdevkom »refugium peccatorum« (pribežališče grešnikov). Zaslužila ga vsekakor ni, vsaj v tem smislu ne, da bi »grešniki«, ki so se od drugod kakor iz Ljubljane, Celja, Maribora ali Gorice zatekli vanjo, morda na tem zavodu z lahkoto izdelovali. Pod dolgoletno egido ravnatelja, pisatelj dr. Franca Detele, je vladala na njem stroga, skoro pretirana disciplina in takratni profesorji so bili zelo zahtevni.

Gimnazijsko poslopje poleg samostanske cerkve, zgrajeno še v dobi cesarice Marije Terezije, je bilo že ob prelomu 19. stoletja zelo staro in je s svojimi ozkimi koridorji in majhnimi, borno opremljenimi učnimi sobami vzbujalo videz, da ne bo več dolgo kljubovalo zobu časa, a stoji še dandanes, in služi kot vojašnica.

Sredi meseca septembra 1896 je dospel Dragotin Kette v Novo mesto v spremstvu svojega protektorja, rodoljubnega pesnika Ivana Resmana. Z malce zibajočo se hojo je stopal droben in majhen, košatih brk in s pšenično rjavo bradico ob strani zajetnega Ivana Resmana, čigar obraz je krasila dolga črna brada. Ivan Resman, sošolec gimnazijskega ravnatelja dr. Detele, je menil, da bo mlademu Ketteju njegovo spremstvo in priporočilo, da je njegov varovanec že mnogo obetajoč pesnik, ki objavlja svoje pesmi v »Ljubljanskem Zvonu«, pri gimnazijskem direktorju nemalo koristilo. Bil je v usodni zmoti. Dr. Fran Detela je bil sicer odličen, izredno prefinjen poznavalec rimskih in grških klasičkov, ki jih je citiral, da ga je bilo veselje poslušati; tudi mu je tekla beseda ne samo v slovenščini in nemščini, temveč tudi v klasični latinščini neverjetno gladko. Bil je duhovit, včasih ironičen in celo sarkastičen; za dijake pa, ki so se ukvarjali s pesništvom, ni imel razumevanja. Kar je le od daleč dišalo po svobodnem mišljenju, mu je bilo sumljivo in odvratno. Utesnjen v spone srednjeveškega dogmatizma in ves prežet s črnožoltim patriotizmom je preganjal

vse, kar je razodevalo svoboden polet in napredek. Iz lastne vednosti mi je znano, da je iz dna duše sovražil velikega pesnika Heineja, ker je bil svobodomiseln, strupen nasprotnik rimsko-katoliške cerkve, čeprav v svojih pesnitvah mestoma lasciven in frivolnen. Kadar je gimnazijski direktor dijakom zaradi malenkostnih prekrškov razglašal karcerje ali izrekal stroge ukore, je zajahal visokega paradnega konja in obsul zakrknjene grešnike z votlo donečimi tiradami, glasečimi se n. pr.: »Mi smo maščevalci razžaljenih postav. Nam je zaupano in poverjeno vodstvo zavoda, ki je poklican, da vzgaja značaje.« Seveda ni ta nabuhla in osladna retorika niti najmanj ganila tistih, ki naj bi jih bila porazila in strla. Še skoro nedorasli smo bili že v toliki meri razviti in kritični, da smo z rahlim pomilovanjem zrli na gromovnika.

Po vsem tem je jasno, da je dobil študent in poet Dragotin Kette že ob sprejemu na novomeško gimnazijo veliko črno piko, ki je ni mogel izbrisati ves čas svojega precej lagodnega študija. Bil je namreč v vsakem pogledu tako nadarjen, da je šolske predmete za prvi red mimogrede in z lahkoto obvladal, zato pa je malone ves preostali čas posvetil pesniškemu ustvarjanju in pridobivanju znanja.

Ravnateljevo nerazpoloženje proti dijakom, ki so razodevali književne ambicije, se ni omejilo samo na Kettejev primer. Nekaj let kasneje sta postala deležna njegove nenaklonjenosti že pokojna pesnika in pisatelja Milan Pugelj in Jože Vandot. Slednji je v slovenski nalogi, ki jo je dal v 8. gimnazijskem razredu profesor Davorin Majcen, slavil zasluge Primoža Trubarja za razvoj slovenskega jezika in zapisal med drugim tudi stavek, da je bil protestantski duhovnik prepričan, da uči pravo vero. Ta stavek, ki je nanj naletel dr. Detela ob prebiranju dijaških nalog o božičnih počitnicah, je tega tako zbudil, da je zvezek konfisciral in ga nemudoma poslal na deželni šolski svet. Slednji pa je kmalu ustavil preiskavo. Državni zaklad pa je plačal Jožetu Vandotu dva avstrijska krajcarja za nabavo novega zvezka, ker se je prejšnji v teku disciplinskega postopka izgubil!

Dragotin Kette se je kmalu vživel v novomeško ozračje. Tovariši so ga cenili, priznavajoč mu kot pesniku neko izjemno stališče. Dijaki nižjih razredov so ga občudovali in prežali nanj na hodnikih gimnazijskega poslopja, da bi ga videli. Med profesorji ga je zelo cenil profesor slovenščine Ivan Poljanec. V drugih razredih je večkrat omenil, da je velik in resničen talent na gimnaziji samo pesnik Dragotin Kette. S tem njegovim priznanjem pa se ni skladalo dejstvo, da mu je dal v slovenščini samo red »pohvalno« in ne »odlično«, ki ga je bil po svojem, ostale sošolce daleč nadkriljujočemu znanju slovenščine brezdvomno zaslužil. Kettejeve slovenske naloge niso bile navadni suhoparni šolarski izdelki, temveč so se odlikovale od drugih po svoji lah-

kotni dikciji, svojstvenem slogu, ustvarjajoči domišljiji in tehtnih mislih. Ko je prinesel nekoč profesor Poljanec v razred zvezke in je v Kettejevi nalogi popravil neki, po njegovem mnenju nepravilno napisan stavek, se je vnel med učencem in učiteljem spor, ki se je končal tako, da je dal profesor prav dijaku. Po vsem tem se mi tudi ne zdi verjetno, da bi se bil izrazil profesor Ivan Poljanec, kakor poroča Kettejev prijatelj Fran Sešek kot izveščitelj tedanjemu uredniku »Juga«, dr. Niku Zupaniču, da mu Kettejevi soneti ne ugajajo.

Že nekaj dni po njegovem prihodu sem se seznanil z več let starejšim Kettejem. Prišel je na naše stanovanje v spremstvu Frana Govekarja. Od takrat sem mu redno prinašal »Ljubljanski Zvon«, ki je bila nanj naročena moja sestra, na njegovo stanovanje v Žabjo vas. Bila je menda novembrska številka letnika 1897, ki sem mu jo nesel nenavadno toplega popoldneva pred mrakom. Kakih sto korakov pred seboj sem zagledal proti mestu stopajočega profesorja veronauka dr. Josipa Marinka. Srečanje je bilo neizogibno. Ročno sem zataknil zvezek »Ljubljanskega Zvona« pod suknjič zadaj na hrbet, suknjič pa tesno zapel. Ustavil me je, prijazno nagovoril in vprašal, kam sem namenjen. Hitro sem se zlagal, da grem po naročilu svoje matere v Žabjo vas k ženski, ki nam je donasala mleko na dom. »Ljubljanski Zvon« in liberalni »Slovenski Narod« sta bila namreč na novomeški gimnaziji že nekaj let dijaštvu strogo prepovedana po vsej priliki na pobudo takratnega ljubljanskega knezoškofa dr. Jakoba Missie. Razkol med klerikalno in liberalno stranko je postal po letu 1892 po nekaterih ponesrečenih slogaških poskusih neizbežen. V sledečih letih se je vnel najostrejši boj med »Slovincem« in »Slovenskim Narodom« in se razbesnel do nezaslišane ogorčenosti. »Slovenski narod« je pod uredništvom Miroslava Malovrha z naslado objavljal pikantne zgodbe in škandale iz farovškega zatišja, ki jih seveda dijaki nismo smeli čitati. »Ljubljanski Zvon«, ki je veljal kot napredna in svobodomiseln revija, je perhorešcirala in z vso zagrizenostjo preganjala struja dr. Antona Mahničarja.

Kettejevo razmerje do sošolcev in dijakov nižjih razredov je bilo tovariško ljubeznivo. Čeprav je bil takrat že upoštevan pesnik, ni bil prav nič ošaben in domišljjav. Ni jih gledal z viška,

Novo mesto — Breg

dasi jih je znatno prekašal ne samo v znanju slovenščine, marveč tudi po svojih trpkih življenjskih izkušnjah in znanju tujih jezikov ter svetovne literature. Bil je šegav, šaljav in dovtipen. Ako je prišel v »Narodni dom«, tedanj »Čitalnico«, in se pridružil v ozadju dvorane tovarišem, jih je že s prvimi besedami, ki jih je izpregovoril, spravil v dobro voljo in smeh.

Kmalu je vzljubil v obliki polkroga na polotoku Krke ležeče Novo mesto, ki se je odlikovalo po svoji starinski patini. Privlačeval ga je Glavni trg in leta 1861 na njem postavljeni železni vodnjak, izdelek železarne na Dvoru.

Ta vodnjak je bil pri tleh obrobljen krog in krog s stopniščem, obstoječim iz štirih krožnih stopnic. Na stopnišču se je dvigala šesterkotna, iz železa vlita kotanja. Iz nje se je vzpenjal širok steber s ploščadjo, na katero so bile postavljene štiri konjske glave, bruhajoče iz odprtih žrel v curkih vodo v kotanjo. Nad konjskimi glavami je bila manjša okrogla kotanja s fontano, ki je iz nje pršela voda v višino in padala zopet nazaj. Ta monumentalni vodnjak je bil znamenit okras trga in tesno povezan z njim leta in leta v nerazdružljivo celoto, da si tisti, ki so živeli v takratni dobi, niso mogli misliti trga brez njegovega vodnjaka. Na žalost so občinski očetje brez razumevanja za njegov arhitektonski urbanistični pomen prodali vodnjak nekaj let pozneje na novomeški gimnaziji nameščenemu profesorju dr. Gašperju Pammerju za borih 50 goldinarjev. Vodnjak je dal kupec prepeljati v Avstrijo nad Anizo in ga tamkaj poklonil svojemu rojstnemu kraju. Istotako zanimiv je bil na trgu stoječi, z umetniškim okusom zgrajeni starinski rotovž, pod čigar oboki je tiste čase pekeli in prodajali kostanj kočevski rojak Glibe.

Znameniti sta bili tudi obe novomeški cerkvi, na najvišjem mestu polotoka ležeči, daleč na okoli vidni Kapitelj s starim gotskim prezbiterijem, kripti in Tintorettovo sliko Nikolaja v glavnem oltarju, in frančiškanski samostan s cerkvijo. V to so zahajali dijaki gimnazije k strogo obveznim šolskim mašam. Dragotin Kette, ki ga najbrž večkrat ni bilo k nedeljski šolski maši, je imel nekoč smolo. Zalotil ga je gimnazijski katehet, ki je neposredno po maši klical študente v zakristijo. Posledica je bila, da je izglasoval profesorski zbor na konferenci 18. junija 1897 zoper njega in njegovega sošolca, pokojnega ljubljanskega odvetnika dr. Franceta Kandareja, dveurni karcer, ki ga je slovesno oznanil in diktiral sam gimnazijski ravnatelj in persona. Zadevni zapis, napisan v protokolu, seveda v nemščini, slove v slovenskem jeziku: »Učenca 7. gimnazijskega razreda, Kandare in Kette, se zaradi zanemarjanja božje službe kaznujeta z dveurnim karcerjem.« V istem zapisniku je tudi zabeleženo, da se prepove dijakom 7. in 8. gimnazijskega razreda zahajanje v Jakčevo gostilno zaradi raznih neprilicnosti.

Ozke, tu in tam strmo vzpenjajoče se ulice, slikoviti Breg s svojimi hišicami, prilepljenimi kakor lastovičja gnezda na skalnatih, prepadno

h Krki padajočih stenah, prijazne in vesele krčme, novomeški drevored s svojimi košatimi kostanji, ki ga je Kette tako rad in pogosto obiskoval, vse to je pritezalo mladega pesnika in nudilo nekaterikrat snov njegovim pesnitvam.

Zlasti rad je zahajal h Krki, ki v vijugi loči mesto od Kandije, ležeče na nasprotnem bregu, in mu daje svoj posebni čar. Nekajkrat sem ga videl, kako je naglo hodil ob njenem bregu pod železniškim nasipom, se hipoma zamišljen ustavil, zrl na nje gladino in se nato kakor vzbujen iz sanj pognal dalje.

V gostilne je rad in često zahajal, popil eno, kvečjemu dve četrtinki vina, se zabaval in šalil s tovariši in podvoril natakari. Obiskoval je znano Windischerjevo gostilno v Kandiji, ki mu je bila, stanujočemu v bližnji Žabji vasi, pri roki in v kateri se je gostom poredno smehljala cvetoča natakarica Fani. Pogosto je bil tudi gost gostilne, ki jo je imel Anton Jakac, kjer je kraljevala polnogrudna Pepina z žametnimi očmi. Njej je za god 19. marca 1898 posvetil pesem šaljivo-prijazne vsebine. Dijaštvo je takrat zahajalo tudi v znano gostilno »Pri Tučku«. Tam je Dragotinu Ketteju kakor tudi drugim dijakom-nabornikom tik pred vojaškim naborem pripela na prsi šopek hčerka gostilničarke Regina.

O Kettejevem bivanju v Novem mestu bi bilo omeniti še naslednje, kolikor vem, doslej še nezabeleženo in nezapisano dejstvo. Ko se je namreč pesnik vrnil jeseni leta 1897 z velikih počitnic v Novo mesto, smo vsi njegovi znanci in prijatelji ostrmeli, ko smo zagledali njegov do golega obriti obraz. Navajeni na njegove brke in bradico, ga prvi hip skoro nismo spoznali. Ključ do take presenetljive spremembe njegovega obličja nam nudi z vso verjetnostjo njegovo pismo, napisano prijatelju Franu Šešku dne 4. avgusta 1897. V njem piše, da se drži po farško, se ponorčuje v dveh naslednjih nemških verzih, da vodi strica za nos, in nadaljuje slovensko, da mu stric verjame, da pojde v lemenat, in zdaj ne ve, ali on jaše strica, ali stric njega, kdo bo pa novo mašo pel, ali stric njemu, ali on stricu, je vprašanje. Prej ko ne si je pesnik na ljubo stricu, ki se mu je želel prikupiti, dal v velikih počitnicah obriti brke in brado, da bi tako že s spremembo svoje zunanosti vzbudil v stricu nado, da bo postal duhovnik. Na vprašanje, čemu je dal brke in brado proč, se je samo zvito nasmehnil, rekel pa nič. Kmalu so mu zrastle spet brki in bradica, ki jih je nosil ves čas do svoje prezgodnje smrti. Ta metamorfoza je bila samo kratka epizoda, ki ji pesnik sam ni pripisoval nobenega pomena. Nikdar več ni proti nikomur omenil semenišča. Vse njegovo kasnejše ponašanje izpričuje, da je sleherni tako misel dokončno zavrgel. V raznih pismih po zrelostnem izpitu, opravljenem 5. julija 1898, govori enkrat o študiju zgodovine, drugič omenja, da si bo izbral na vseučilišču kot stroko klasične jezike, tretjič pravi, da bo študiral jus, to je tako kakor pribito. Silno ga je vabil in mikal Dunaj, kjer sta že bila njegova prijatelja Ivan Cankar in Oton

Zupančič. Na stričevo podporo sploh ni več računal. Da mu je postala misel na duhovniški stan odvrtna, izhaja tudi iz njegovega predpredzadnjega pisma z dne 18. januarja 1899, poslanega Franu Šešku, iz stavka namreč, da ga bodo rade brale mlade devojke, visokošolci in naprednjaštvo, a grdili farji, profesorji in filistri.

Neizčrpen vir naših razgovorov z Dragotinom Kettejem nam je nudila lepa književnost. Razpravljali smo o svetovni literaturi in nje velikanih, kolikor smo jih poznali. Od Francozov nam je bil tedaj znan Flaubert, naturalist Zola, ki ga Kette ni posebno čislal, in novelist Maupassant. Kette je čital v izvirniku in prevajal pesnika dekadenta Paula Verlaina, morda tudi Baudelaira, istotako Maeterlincka. Na njegovem stanovanju v Žabji vasi je bil na vratih napisan Rousseaujev izrek: *Retournons à la nature, à la vie, à cause de la nature, à cause de la vie.*

Od Angležev smo poznali samo Dickensa in čitali Shakespeara, seveda v prevodu. Največ so nas profesorji nemščine in tudi slovenščine seznanjali z nemškimi pisatelji in pesniki. Čitali smo večje ali manjše odlomke v berilih, a tudi njih drame, kakor Lessinga, Schillerja in Goetheja. Kette je visoko cenil Goetheja, Schillerja pa manj. O prvem se je izrazil, da ustvarja z olimpijskim mirom in prodornim razumom, Schiller pa mu ni bil pri srcu, ker sta ga preveč obvladala patos in fraza. Posebno smo se navduševali za najpomembnejšega nemškega lirika Heineja. Mnogo smo ga čitali, citirali in znali dokaj njegovih pesmi na pamet. Kette ga je priznaval v polni meri kot dovršenega liričnega pesnika. Najljubši so nam bili Rusi in čitali smo velike ruske realiste. Kette je poznal tudi velike ruske pesnike, ki jih je prebiral v izvirniku in deloma tudi prevajal. Po največ pa se je sukal pogovor o slovenski književnosti, zlasti o naši moderni, ki so jo predstavljali poleg Dragotina Ketteja še Ivan Cankar, Oton Zupančič in Josip Murn — Aleksandrov. Z njimi je bil Kette v stalnih in pristržnih stikih. Pošiljal jim je prepise svojih pesmi in prejemal od njih odgovore in ocene.

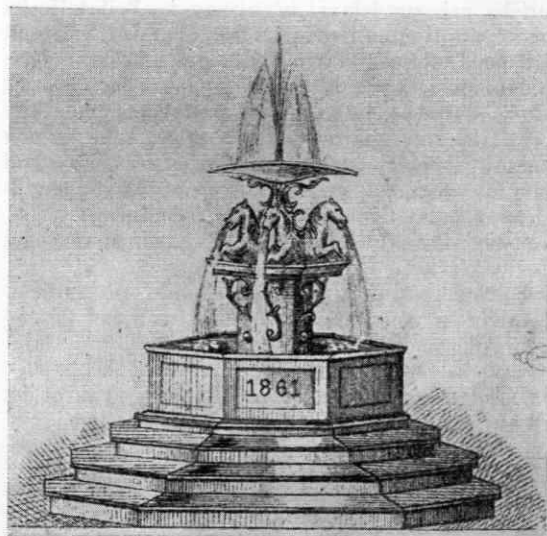
V debatah, ki so bila v njih mnenja seveda deljena, je Kette sobesednika v toku dialoga, včasih tudi s pomočjo sofizmov nadkrilil. Ljubil je šalo in dovtip. Bil je nagajiv, tu in tam tudi zbadljiv, nikoli pa surov ali žaljiv. Rad je imel razgovore o ženskah in o ljubezni, nihče pa ni čul iz njegovih ust banalne besede ali celo kvante. Njegov vpliv je bil v tem pogledu tolik, da so se tudi drugi v njegovi prisotnosti izogibali spolzkega govorjenja. To simpatično potezo Kettejevega značaja potrjuje tudi deseto in zadnje znamenitih pisem Ivana Cankarja, naslovljenih na Antona Aškercu z dne 11. maja 1900, v katerem očita Cankar prvi, od Aškercu prirajeni izdaji Kettejevih poezij, v glavnem: da so se pesmi iz Kettejeve ostaline popravljale, izbirale in izpuščale celo glede na decentnost. »Ketteja, najčistejšega med našimi pesniki, ki ni poznal umazanosti niti od daleč, ki mu ni

nikoli prišlo na misel, da bi pikanturil, Ketteja, grešnika, gredo čistiti! In kdo ga gre čistiti?«

V šolskem letu 1897—1898 se je Kette preselil iz Žabje vasi na skrajni konec takratnega Novega mesta, pod Kapiteljski hrib, k dimnikarju Stancarju. Njegovemu sinu edincu je bil mentor in učitelj. Na tej hiši je bila vzdana ob petdesetletnici Kettejeve smrti spominska plošča.

V Novem mestu je zahajal Dragotin Kette zlasti v prvem letu svojega bivanja (1897) tudi v hišo in gostilno Pavline Mogolič, rojene Vičič, ki je bila svakinja Kettejevega ujca Ivana Valenčiča, trgovca v Trnovem. Ujčeva žena je pisala svoji sestri Pavlini Mogolič, naj mladega Ketteja pritegne in povabi v hišo. Ker so mu tamkaj večkrat postregli, se je Kette, ki ni hotel zahajati v hišo, ne da bi se nekako oddolžil, ponudil, da bo učil hčerko Pavlo Mogoličevo francoščino. Ta je namreč nameravala iti za učiteljico, pa je potem to svojo namero opustila. Najstarejši hčerki Mimi je zapisal v njeno spominsko knjigo menda na vel. petek leta 1897 pesem. Vodilna misel je, da ji ne more voščiti sreče, ki je o njej nekaj sanjala, zakaj sreča je kot sonce, ki utone v brezdaljni ocean, kakor list v igri bistrih valov, hiteč na topli jug, želi ji pa srečo, ki jo rodi sočustvovanje s tujim trpljenjem, ali ljubezen in dejanje, samo v njih je nenehoma kipeč vir blaženosti.

Kette je rad ustrezal prošnjam novomeških gospodičen ter jim poklanjal v njihovih spominskih knjigah, ki so bile tedaj med mladim ženskim svetom močno razširjene, razne pesnitve. Ko je Kette zahajal k Mogoličevim, je tu in tam zapisoval pesmi v poseben zvezek, ki je ostal shranjen v Mogoličevi hiši. Takih priložnostnih pesmi se je nabralo lepo število. Zvezek je bil, žal, ob drugem nemškem bombnem napadu dne 3. oktobra 1943 s hišo vred uničen. Tudi sestrama Miri in Gizeli Wagner je poklonil za spomin vsaki po eno pesem. Za

Nekdanji vodnjak na novomeškem Glavnem trgu

Gizelo Wagner, ki jo je nekaj let po Kettejevi smrti častil in opeval pesnik Milan Pugelj, je še kot četrtošolec zložil na prošnjo sošolca Petra Hrovata sonet z akrostihom: »Gizelici Wagner«.

Prihod Bojana Drenika na novomeško gimnazijo je navdušil dijake za telovadne vaje. Drenik je v Ljubljani telovadil v veliki telovadnici sokolskega društva »Ljubljana«, ki mu je načeloval vzorni učitelj dr. Viktor Murnik. Kadarkoli smo mogli, smo se novomeški študentje vtihotapili v telovadnico Sokolskega društva v Novem mestu. Tudi Kette je bil vsaj nekajkrat med nami. Medtem ko se je večina urila v vajah na orodju, je Kette z očitnim veseljem izvajal skoke v višino z visoke odskočne deske. V poletnih igrah, ki so jih dijaki igrali kaj radi na trati ob stari vojašnici, kjer stoji sedaj poslopje okrožnega sodišča, se je udeleževal Kette balinanja.

Dragotin Kette je v letu 1898 in tudi že 1897 ustvarjal v dolenski metropoli svoja največja dela. Po smrti sta njegov pomen in veljava nenehoma rastla. Nikakor ne v skladu z njegovo rastočo veličino je naslednja reminiscenca. Trideset let po Kettejevi smrti je prišel kot inšpektor k veliki maturi v Novo mesto dr. Ivan Prijatelj. Z njim sva si postala dobra znanca in prijatelja že na Dunaju, kjer je bil nameščen v dvorni knjižnici, jaz pa sem opravljal takrat zadnji izpit in rigoroz. V Novem mestu sva se sestajala sleherni dan. Ko so zrelostni izpiti trajali dva ali tri dni, sva šla o mraku v okolico Novega mesta in prišla na vrt, ki je bil deloma zasajen z bori. Takoj sem se spomnil Kettejevih verzov: »Tudi tebe, moj gajek borovi, tudi tebe so danes odeli snegovi« in jih citiral. V meni vznikla asociacija idej je tudi pri njem sprožila spomin na dogodek, ki se je pripetil prejšnjega dne pri maturi: pri izpraševanju iz slovenske literature je bil posegel vmes in zastavil dijaku vprašanje o pesniku Ketteju, maturant pa je molčal kakor riba. Profesor slovenščine ga je skušal opravičiti s tem, da tako daleč še niso prišli pri predelavi učne snovi. Prijatelj je ogorčen pripomnil proti meni: »Pomisli, trideset let po Kettejevi smrti dijak pri maturi ne ve nič o njem, ki je bil vendar genius loci in za služi, da mu Novo mesto postavi spomenik!«

Mi, ki smo maturirali leta 1900, smo se seznanili s slovensko književnostjo prav do tega leta in smo po večini kolikor toliko poznali slovensko moderno, posebno pa Ketteja. Slovensko slovstvo je predaval v našem razredu Josip Wester.

V Novem mestu je Kette kmalu po svojem prihodu z Bojanom Drenikom, Julijem Železnikarjem in Franom Šeškom ustanovil po ljubljanskem vzorcu literarno »Zadrugo«, ki je narasla v drugem tečaju na 11 članov. Takrat je stanoval Kette v Zabji vasi pri finančnem recipientu v pokoju, Matevžu Juncu, v majhni hišici, poleg katere je bil vrt z utico. Spomladi leta 1897 nekega sončnega popoldneva smo sedeli trije, štirje v stanovanjski sobi, Kette pa je bil v utici na vrtu. Nenadoma je vstopil v sobo in vidno vesel vzkliknil, da so mu štirje

končni verzi pesmi, ki jo je takrat oblikoval, pravkar šinili v glavo. Prebral nam je najprej končne stihe, nato pa pesnitev v celoti. Že napisane pesmi je pilil in popravljaj in jih znova in znova redigiral.

V Zadrugi se je gojila beletristika in po imenu tudi govorništvo. V tej panogi ni bilo zabeležiti kakih omembe vrednih uspehov. Tudi Kette sam ni bil govornik v klasičnem pomenu besede, pač pa duhovit kramljač. Učili smo se tudi ruščine. Njen učitelj je bil Kette. V začetku ure je, hodeč po sobi okoli mize in gledajoč pišočim v zvezke, narekoval iz vadnice kratke sestavke.

V beletristiki je bil naš mentor seveda Kette, daleč prekašajoč vse združane. Vsi smo prisluhnili in zadrževali dih, ko je z malce pojočim glasom čital svoje pesmi, ki so nadkrilile vse, kar je v tistih časih vzraslo na slovenskem Parnasu. V Zadrugi je čital kakih 20 pesmi in tudi začetek novele »Organist«.

Na vso moč nam je bila všeč njegova »Podgorska svetnica«. Poslal jo je Cankarju, s katerim sta si bila nepretargoma v stikih kot verna in iskrena prijatelja. Temu ni popolnoma ugajala, češ da nima prave vsebine. Kette s Cankarjevo kritiko ni bil zadovoljen. V tej po videzu sicer epski, v bistvu pa pretežno lirični pesnitvi Kette ni hotel podati strogo epičnega dogajanja, marveč je skušal poudariti v prvi vrsti nepremagljivo emocionalno silo prve ljubezni, ki deklislo srce, vneta za česčenje lurske matere božje, na mah in popolnoma prevzame, in deklico, sanjajočo dotlej o samostanskem pajčolanu, z neugnanim hrepenenjem žene v objem mladeniča, ki ga je vzljubila. Da je pesnik prepletel pesem s prisrčno in osvajajočo šegavostjo, ji nikakor ni v kvar.

V tem času je nastala tudi pesem, natisnjena leta 1897 v »Novi nadi«, z naslovom »Misli starčeve«. Kakor marsikatero drugo je tudi to pesem poslal Murnu-Aleksandrovu. Kette mi je prebral Murnov odgovor, ki v njem piše, kako zelo mu pesem ugaja, hkrati pa nevoljen toži, da njemu kaj takega ne uspe.

V Zadrugi je poleg drugih čital Kette tudi pesem »Zaprta so njena okenca«, ki je v njej obrnjena ost proti pesniku samemu in njegovim nekoliko sentimentalno pobarvani bolesti. Četrta končna kitica se glasi:

»A da bi moja znali bol
bleščeči tisoči,
od smeha bi jim padale
solzice iz oči...«

Pred natisom pesmi v Ljubljanskem Zvonu je njega urednik profesor Viktor Bežek samovoljno nadomestil besedici »od smeha« z izrazom »sožalno«, s tem pa izmaličil glavno poanto in satiro izpačil v osladno svetobolje. Ko sem prinesel pesniku na dom tisto številko Ljubljanskega Zvona in je le-ta pesem prečital, je takoj s svinčnikom prečrtal besedo »sožalno« in pripisal ob strani »od smeha«, hkrati pa se je silno razhudil nad urednikovo nerodnostjo in nerazsodnostjo.

Čim bolj je pomlad prehajala v poletje, tem bolj je »Zadruga« hiralala. Sestanki, ki so bili dotlej na Kettejevem stanovanju, so se prenesli nekako meseca maja pod Andretov kozolec, na najvišji hrib na desnem bregu Krke, nasproti samostanskemu vrtu. Radivoj Peterlin — Petruška je člane Zadruga oplašil nenadoma z vestjo, da so pristojni krogi »Zadrugi« in njenemu delovanju na sledi. Ali je bilo na stvari kaj ali ne, nismo dognali. Kake preiskave ni bilo. Dala pa je ta vest povod za preselitev Zadruga iz hiše Matevža Junca na Andretov hrib. Seje so bile sprva ob sobotah popoldne, nato ob nedeljah dopoldne po nedeljski šolski maši, pa so se prenesle spet na soboto. Za to se je zlasti potezal Kette. Vsako nedeljo dopoldne je bila namreč v novomeškem, s košatimi kostanji zasajenem drevoredu velika promenada, ki je trajala od 10. ure naprej. Udeleževali so se je v obilnem številu novomeške gospodične pod varstvom svojih, v primerni razdalji stopajočih mater in gardedam. Na klopeh pa so posedali študentje in pasli svoje zaljubljene poglede po cvetočih obrazih in drobnih gleznjih mladenk. Dragotin Kette je brez ovinkov navedel kot glavni razlog za preložitvev zadružnih sestankov, da so zanj nedeljske dopoldanske promenade tako privlačne, da jih bo na vsak način obiskoval. Samo ob sebi umevno je s svojo zahtevo prodr. Zamolčal pa je, da mu je obiskovanje drevoreda zlasti zaradi tega tako pri srcu, ker je stalno zahajala tjakaj tudi njegova izvoljenka.

Dne 14. julija 1897 je bil v poletni pripeki zadnji občni zbor »Zadruga« spočetka v nekoliko elegičnem razpoloženju, ki mu je dajal izraza zlasti Bojan Drenik, medtem ko je bil Kette ob tej priliki neverjetno razigran in hudomušno dovtipen. S svojimi ironičnimi medklici in opazkami je predsedniku Zadruga Bojanu Dreniku pokvaril malone ves koncept, tako da je začetna slovesna ubranost docela splahnela in prešla pod vplivom Kettejevih temperamentnih in prešernih utrinkov v skoro norčavo nastrojenje.

Prihodnjega dne je bil konec šolskega leta s slovesno mašo in z razdelitvijo spričeval. Bili smo na razstanku in zavedali smo se, da se »Zadruga« v prihodnjem šolskem letu ne bo obnovila. Navzlic nekoliko skaljenemu razpoloženju, ki ga je povzročil Kette iz neznanih vzrokov s svojim ponašanjem, je bilo pravilno, kar je naglašal tajnik Fran Šešek v svojem zaključnem nagovoru, da je namreč vse združane družila velika ljubezen do domovine, neobgljene in needine, boreče se pod sužnim jarmom za troho gospodarskih in nacionalnih drobtin, ki so zanj tako poredkoma padale z vladine mize, sicer tako bogato obložene za gospodujoča naroda Nemcev in Madžarov.

Čeprav je delovanje »Zadruga« pojemale in končno usahnilo, deloma zaradi naraščajoče brezbriznosti članov, deloma zaradi osebnih na-

sprotij, se ne more reči, da njeno delo v duhovnem pogledu ne bi bilo plodno. Udejstvovanje v »Zadrugi«, stoječi pod pretežnim vplivom Kettejevega duha, je obogatilo druge člane, da so vse svoje življenje ostali vdani in verni svoji domovini, navdušeni za lepoto blagolaznega slovenskega jezika in se še nadalje izobraževali v lepi književnosti.

Dolenjska pokrajina z Novim mestom kot svojim središčem je bila do tedaj terra incognita — nepoznana deželica. Pokrajina zelenih brd, pisanih livad in dobnav, posejana s polno-rdečimi, neslišno in nevidno šumečimi žitnimi polji, zelenimi gaji in gozdovi, v dalji temnečimi lesovi, obložena s trsjem, vzpenjajočim se po položnih gričih, žuboreča v prelivajočih se studencih in potočkih. Kogar je prižela na svoje od sonca razpaljene grudi, ji je ostal zvest in vdan sin. Uzrla jo je oko umetnika in poeta ter odkrilo njene prej nevidene lepote in neznane prelesti.

Kettejevih pesnitev, ki v njih s tako toploto in tolikim zanosom opeva priljubljeno Novo mesto in njegovo idilično okolico, ni mogoče ločiti od najusodnejšega pesnikovega doživljanja, ki je razburil vse njegovo čustvovanje in razviharil z neukročeno silo vse njegovo bitje. Pesnikovo srce se je užgalo spomladi leta 1897 v strastni ljubezni do Angele Smolove, hčerke sodnega svetnika. Bilo ji je takrat, rojeni 16. oktobra 1881 v Št. Vidu pri Lukovici, dobrih petnajst let, Kette pa je štel svojih enaindvajset. Vsa znamenja kažejo, da je v njegovem srcu zagorela ta ljubezen »na prvi pogled«.

Ali se je porodila v pesnikovem srcu v novomeški kapiteljski cerkvi, se sicer z gotovostjo ne more reči. Iz prvega zapisa soneta z naslovom »Zakaj sem bil v kapiteljnu« in njega končne redakcije bi se dalo sklepati, da ga je prevzela ta ljubezen na mah in popolnoma ravno v kapiteljski cerkvi. Tudi v istočasno nastalem sonetu »V kripti« se pesnikove otožne refleksije o pokopani, križani mladosti porajajo v kapitelju, to pot ne v cerkveni ladji, temveč v kripti na pragu božjega groba. Kakor mu brani vstop v grobnico stražnikov razbojniški pogled, tako onemogoča vstajenje nove slajše mladosti večni stražnik, nepovratni čas. Kakor v drugih pesnitvah je ljubezenski motiv tesno povezan s krajevnim tudi v prelepi pesmi »Na trgu«, ki diha opojen čar pristne lirične ubranosti.

Novomeški Glavni trg se je Ketteju zelo priljubil, pogosto je hodil tja, opazujoč vrvenje

Novo mesto s Kapiteljskega hriba (okoli l. 1880)

študentov in mladenk. Kako je pesniku novo-meški trg prirastel k srcu, razodeva tudi pesem z naslovom »Prekrasni trg«. Prvi štirje verzi slovejo:

Prekrasni trg, čarobni trg
v dolenski metropoli,
pač mnogo jih na svetu je,
a tacega nikoli.

Poleg tega in kapitlja je navdihnila in oplodila pesnikovo nenehoma snujočo domišljijo tudi okoli mesta tekoča Krka. Posvetil ji je pesem »Na Krki«, primerjajoč tiho, vijočo se reko z objemajočo ga zvesto ljubico. To svojo prispodobo je mojstrsko razpredel v sonetni skupini z naslovom: »Slovo«. Verze:

»In ko že skorajda narazen gresta,
kako šumiš plakaje, njemu zvesta,
milijon ti solz blesti v očeh, ki v gaje,
domove zrla večno bi najraje.«

more v njihovem poetičnem čaru in plastiki točno dojeti le tisti, ki je videl in pozna zadnji zavoj reke med samostanom in Ragovim logom, ko Krka prehaja polagoma v ravno strugo in zapušča mesto. Tam se namreč pne preko reke prvi jez, nekaj sto metrov naprej pod tako imenovanim Strmim bregom pa drugi. Na levem bregu leži Novo mesto s svojimi domovi, na desnem pa zelenijo gaji Ragovega loga, ki je bil takrat košat in bujen, sedaj pa je od sekire italijanskega okupatorja, ki je v svoji blazni bojazni brezobzirno pustovil naše lesove, žal, zelo razredčen. Preko obeh jezov padajoča voda se iskri v tisoč in tisoč v soncu lesketajočih se kapljah — v solzah, ki se blešče v očeh od mesta in gajev poslavlajoče se, v soteski med obema bregovima polzeče Krke. Samo oko umetnika je moglo videti v takem okolju sliko, kakor so jo uzrle oči mladega pesnika, in le mojstrsko pero z razkošno fantazijo oblagodarjenega poeta jo je moglo oživiti v tako čudoviti prispodobi.

Drugi del soneta izzveni v poveličanje Angeline lepote, ki je tako očarljiva, da bi vzdrhtela celo hladna Krka do podzemeljskih izvirov, če bi poznala sredi teh domov bivajočo »devet

Stari most čez Krko konec XIX. stol. Pogled proti Kandiji

visokih korov angeljev kraljico, ki fra Angelico ji mojster ni«.

Tudi v tem sonetu se ljubezenski in krajevski motiv dopolnjujeta in spajata v zaokroženo pesniško strnjeno celoto.

Samo ob sebi umevno je pesnik, ki je rad prebiral Trdinove bajke in povesti o Gorjancih in se tolikokrat opajal nad lepoto novomeške okolice, vpletel v eno svojih zelo uspešnih prispodob tudi gorjanske vrhove in vinorodne trškogorske griče, pojoč, da ne žije toliko bajk v vrhah gorjanskih in da se ni v trškogorskih kleteh preganjalo toliko duhov, kot je njegovo srce sanjalo sladkih želja.

Vsi tako živo občuteni in romantično nadahnjeni krajevski opisi ustvarjajo, kakor zelo posrečeno pravi urednik Kettejevega zbranega dela, dr. France Koblar, v izdaji iz leta 1940, naš novi impresionizem, impresionizem prve krajine v poeziji, novo našo naravo, ki jo oblikuje in reproducira poetov osebni temperament.

Mladi pesnik ni z Angelo v svojem kratkem življenju niti enkrat govoril. Pisal ji je pismo, v katerem ji je razodel svojo ljubezen, odgovora ni prejel. Žal, se je pismo izgubilo. Njen brat, ki ga omenja pesnik v sonetu »Dejal je Vlah Elija«, v tretji kritiki kot fantka, capljajočega z drobnimi nožicami, ga je kot šesto- ali sedmošolec s pristankom svoje sestre posodil profesorju slovenščine, ki ga je založil in — izgubil. Ponovni pozivi na vrnitev dragocenega pisma so ostali brezuspešni. Ta ljubezen je prevzela vse pesnikovo bitje, ga prepojila s sladkostjo in bolečino, navdušila do ekstaze in strla do obupa. Ta upajoča in zdvajajoča ljubezen je vzbudila v njem najvišjo stvariteljsko silo, ki je prišla do polnega izraza v njegovih sonetih.

To pesnikovo nihanje med upom in obupom je izraženo v verzu, ko išče pesnik »zdaj v upu rdeč, zdaj v strahu smrtno bled« v zapuščenem srcu z enim samim pogledom prižgano, a takoj na vekomaj ugašeno luč.

Sam sem bil, slučajno stoječ za kostanjem, pričal, ko sta se pesnik in Angela v poletju leta 1898 srečala v drevoredu. Nenadoma in nepričakovano sta si prišla nasproti. Angela je hipoma zardela v lice kot mak, torej proti njemu le ni bila povsem hladna in brezčutna, pesnik pa je postal mrtvaškobled.

Zadnjič sem govoril s pesnikom kak dan po njegovem zrelostnem izpitu. Sedela sva na verandi znane Rozmanove gostilne »Na vratih« v razgovoru. Na neko mojo opazko je dejal: »Imam pač smolo.« Odvrnil sem: »Seveda, smolo imaš, smolo.« Takoj je razumel in se nasmehnil: »Ti si pa duhovit.« S to besedno igro sem seveda namignil na njegovo ljubezen do Angele Smolove. Od tedaj ga nisem več videl. Ko je dospel na jesen v Novo mesto samo za en dan, tako rekoč po zadnje slovo, mi ni bila dana sreča, da bi se bil z njim sestal.

Z instiktivno gotovostjo slutim, da svoje edine velike in nesrečne ljubezni tja do smrti ni prebolel, kaj šele pozabil. 16. julija 1898, dan ali dva pred odhodom v Trst, piše prijatelju Štancerju v Novo mesto med drugim: »Po Novem

mestu mi je dolg čas, pa kaj hočemo,« in v pripisu dostavlja: »Pozdravim Tvojega očeta i mamico, Šeška in ono, ki jo ne moreš pozdraviti. Hm! Wir werden versuchen Sie zu vergessen.« Morda je v zadnjih predsmrtnih dneh obledel spomin nanjo, gotovo pa te ljubezni za časa svojega bivanja v Trstu ni izruval iz svojega srca. Dne 18. januarja 1899 je pisal prijatelju Šešku — to je bilo 3 mesece pred njegovo smrtjo — da je njegova duša prazna in pušta kakor raztolčen klavir, odkar je šla Angelica s cocompokom iz nje in da bo napel na staro škatlo nove strune in zapel kaj italijansko okroglih o tržaški Veneri, polnogrudi čarodejki. V dopisu z dne 31. januarja 1899 je ponovil, da mu je ime Angelica samo še nepomemben zvok, ali že iz tona obeh dopisov in iz njegovega poziva, naj le pridno dopisuje o Angelici, če ni drugače, se da razbrati, da je nikdar ni menjal ljubiti.

Srečen bi bil, ako mi je uspelo v pričujočem članku izkazati intimne in pristržne odnose, ki so vezali Dragotina Ketteja na Novo mesto, in obrazložiti, kaj in koliko pomeni njegova osebnost za Novo mesto in njega okolico, zlasti za dolenjsko metropolo, ki jo je pravzaprav prvi odkril in ožaril v svojih poezijah z romantičnim bleskom preteklega doba. Proslavil in poveličal jo je, kakor bi je ne bil nihče, in nikogar ni bilo pred njim, ki bi ji pridobil tak sloves in jo obdal s tolikim sijajem. Prav je, da se je Novo mesto ob petdesetletnici njegove smrti oddolžilo pesniku z odkritjem spominske plošče. Če le kdo, je gotovo on zaslužil, da mu Novo mesto zgradi spomenik, kakor ga je sam postavil mestu.

Ivan Vasič

OB NOVEM PREDLOGU GENERALNEGA NAČRTA ZA LJUBLJANO

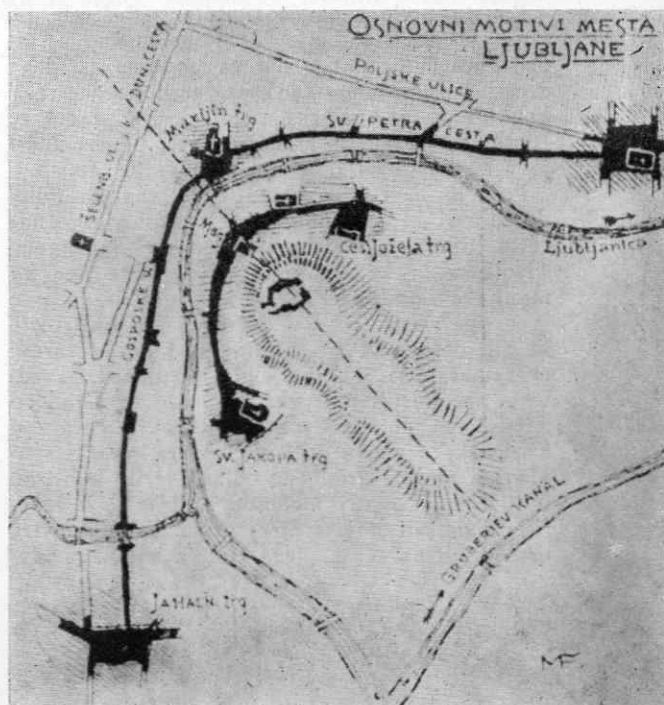
Ljubljana je med redkimi mesti v Sloveniji, kjer lahko od antike pa do danes sledimo urbanističnim načrtovanjem, ki so se večidel tudi uresničila. Seveda bi ne mogli govoriti v vseh časih o načrtnih zazidavah, kakor jih pojmuje danes.

Po pravilnem pravokotniku, ki je vanj bila vključena rimska Emona z obzidjem in obrambnimi jarki, znotraj razdeljena na pravilne bloke, imamo v srednjeveški Ljubljani realiziran za takratne čase veljavni urbanistični koncept. Srednji vek je gradil mesta ob posebnih pogojih, ki jih pozneje ni bilo več treba upoštevati. Predvsem se je moral ozirati na to, da v največji meri izkoristi strateški položaj terena, kjer je mesto nastalo. Prometna sredstva so bila za današnje pojme primitivna, zato praviloma ni bilo nujno graditi ravne in široke ceste, kajti vozna vprega tega ne zahteva. Mimo tega se je precejšnji del prometa odvijal po vodi.

Ljubljana je izredno značilen predstavnik takega srednjeveškega mesta. Osnovno strateško

oporišče je Grajski hrib z utrdbo, na ozkem pasu pod njim in med Ljubljano je nastala stara Ljubljana v podobi dolge ulice, ki se dvakrat razširi in je v bistvu le nadaljevanje Poljanske poti, ki nato zavije proti Karlovškemu mostu. Staro vprašanje, ali je Stari trg s Sv. Jakobom res najstarejši del mesta, je za urbanistični razvoj precej brezpredmetno, zakaj Mestni in Stari trg sta regulirana po enotnem načelu: sicer ožja ulica se razširi tam, kjer so jo uporabljali za tržni prostor, pravokotno nanjo so speljane ozke uličice proti Ljubljani in proti Grajskemu hribu. Posebno pozornost pa zasluži zasnova Novega trga, ki je parceliran v pravilne bloke. Ta parcelacija pa je naravna posledica tamkajšnjih razmer — zasnovani predel se namreč naslanja na obstoječe ostanke rimskega zidu (ob enem kasnejše srednjeveško obzidje) in je zato Gospoška ulica speljana lahko samo vzporedno s tem zidom, pravokotne zveze pa podobno kakor v Ljubljani pod Gradom vodijo od te ulice proti obzidju in Ljubljani. Novi trg je s svojo lego ob reki služil kot urejeno pristanišče, v baročni dobi pa se je razvil v plemiško naselje za razliko od Starega trga, ki je ohranil značilno podobo meščanskih obrtniških in trgovskih hišic in Mestnega trga, kjer se je ob koncu srednjega veka nastanila mestna civilna in cerkvena uprava.

Parcelacija mestnega ozemlja in zazidava hiš v višino, kar oboje ustvarja podobo ulic in hiš, je nujna posledica gospodarskih in strateških ozirov. Največjo vrednost za meščana ima svet na ulico ali trg, zato je zemljišče razkosano v dolge in ozke parcele pravokotno na prometno magistralo, zaradi izkoriščanja stavbnega sveta pa so hiše nujno pozidane v višino. Od tod torej triosne ali celo dvoosne prvotne hiše v stari Ljubljani. Nekoliko več svobode v zazidavanju je nudila parcelacija Novega trga, ki pa je bil prvotno nedvomno podobno razkosan, v 17. in 18. stoletju pa so plemiči postavljali večosne hiše

Arh. Maks Fabiani: Osnovni motivi mesta Ljubljane (1899)